

Hofi Géza kabaréja
A szocialista stand-up

Balázs Júlia

Témavezető: Dr. Jákfalvi Magdolna

Színház és Filmművészeti Egyetem

Színházi dramaturg szak II.

2014

Hofi Géza népszerűségéhez soha nem férhetett kétség, dolgozatomban ezt a folyamatot szeretném elemezni. Szerették, hiszen minden műsora telt házzal ment. A szocialista stand up comedy kialakulásának folyamatát, a számok dramaturgiai elemeit két különböző Hofi kabarén ismertetem. Illetve azokon az interjúkon, de leginkább városi legendákon keresztül, amelyek Hofi Géza művészetét, személyét a beszélt történelem jelenben is alakuló kereteibe helyezik.

A kutatást megnehezítette az a tény, hogy Hofiról leginkább városi legendák maradtak fenn. Az interjúk, akkor is, ha épp ő nyilatkozik, sokszor alig struktúráltak, ezért tárgyak meglehetősen ködös. Nem mindig lehet érteni, hogy épp kettős beszédet alkalmaz-e a humorista vagy komolyan beszél. Ilyen az a történet, amikor Hofi Vitray Tamással beszélgetett az *Ötszemközt* című műsorban. A műsor 1973-ban készült. Hofi megemlíti, hogy bizonyos városi legendák szerint az Odüsszeusz-szövegek miatt letartóztatták.

„Szilveszter után olyan pletyka terjengett, hogy engem a szilveszteri Odüsszeusz-szövegeim miatt letartóztattak. Igaz, el is mondtam egy-kétszer, hogy az jó ebben az egészben, hogy aki letartóztathatna, az érti.”¹

A későbbiekben nem derül ki, hogy valójában mi történt. Vitray Tamás nem kérdez bele, Hofi pedig csak ennyit mond. Pontosan, hogy a Kádár-rendszer cenzúrája milyen mértékben vett részt Hofi műsortervében, azt hiszem, nem tudhatjuk.

Diktatúrában nincsenek humoristák. A színházak műsortervét, az előadásokat ellenőrizték. Hofi Géza előadás felvételeit nézve azonban ebből semmi nem látszik. Hiszen Hofi Géza humorista. Láthatóan, egyáltalán nem zavartatja magát: szabad szájú, vicces, frivol. Gyakran hallani Hofit emlegető emberek szájából, hogy Hofi volt a *szelep, az átkosban*.² Ezt figyelembe véve már nem olyan bátor a vállalkozás. Minden előadása, egészen a korai felvételeitől kezdve a rendszerváltás után készült előadásokig a Kádár-rendszer ideológiája mellett áll ki. Bár megkritizálja a rendszert, mégis úgy, hogy ezzel azt támogatja. Erre egy nagyon jó példa az *Építem a csatornámat* című előadása 1975-ből.

¹Vitray Tamás: *Ötszemközt*. In: Balogh Gyula, Bóta Gábor, Gréczy Zsolt, Regős János, Réz András, Vitray Tamás (szerk.): *Hofi*; Budapest: Hungalibri kiadó, 2002. 75. old.

²Gréczy Zsolt: „Nagy pali volt, nem kétséges”. In: Balogh Gyula, Bóta Gábor, Gréczy Zsolt, Regős János, Réz András, Vitray Tamás (szerk.): *Hofi*; Budapest: Hungalibri kiadó, 2002. 124. old.

Hofi Géza műsorai nem csak politikai kérdéseket vetnek fel. Az a kabaré-forma, amit tökélyre fejlesztett, egy egészen új műfaj volt a magyar kabaré területén. E műfaj definiálatlan, hiszen az előadásai sem nem stad-up comedy-k, mert vannak előre megírt részei, amelyek több előadáson keresztül is ugyanazok, sem nem egy előre jól megtervezett kabarészám, hiszen tele van improvizációval. Valahol a kettő között mozog. Ahhoz, hogy a műfaj így alakulhatott, nagyon sok minden vezetett, bár akárhány visszaemlékezést is olvastam, mindig az volt az érzésem, mintha kezdetektől fogva ez lett volna a neki rendelt műfaj.³

A magyar kabaré története 1907-ben kezdődött, amikor Kondor Ernő, fiatal, kezdő színész, megnyitotta Bonbonnière nevű helyét⁴ a Teréz körúton. Bár a hely a francia Chat Noir mintájára nyílt meg, mégsem a francia kabaré stílust vette át, hanem a Münchenből Bécsen keresztül hozzánk érkező német kabarét. A Bonbonnière repertoárján főként a Commedia dell'arte ismertebb alakjaival dolgozó Pierrot- és Harlequin-jelenetek voltak, ezek mellett persze ismertebb díszítők műsorai, illetve egyszemélyes felolvasások szerepeltek. Itt kezdődött el az egyszemélyes kabaré. Nagy Endre színművész, aki ezt a műfajt később tökélyre fejlesztette, véletlenül kísérletezte ki az egyszemélyes jelenetet. Egy jelenetet próbált felolvasni, de mivel unalmasnak bizonyult, a közönség beleszólt. Nagy Endre eleinte nem tudott mit kezdeni a kellemetlen helyzettel, de később elkezdett visszaszólni.

Hofi Géza tulajdonképpen ezt a kabaré stílust viszi tovább. Mivel Nagy Endre és kortársai műsora is tele volt politikával, ismertebb személyek megkritizálásával, utánzásával, még ez sem volt új, mikor Hofi híres lett. *„De nem ez, hanem egy néhány perces politikai tréfa jutatta igazi országos sikerhez a kabarét. Ahhoz a sikerhez, mely már nem csak a szmokingokat, hanem a polgári zakókat, agrár csizmákat, sőt munkászubonyokat is megmozgatta. Világos, hogy Magyarországon ez az egyetemes hatás csak a politika lehetett.”*⁵ Ezen kívül még egy párhuzam vonható Nagy Endre és Hofi Géza között: mindketten színházban játszottak. Nagy Endre karriere akkor volt igazán elismert, amikor a színész a Vígyszínházba szerződött.

Hofi Gézát nem vették fel a Színház- és Filmművészeti Egyetemre színésznek. Később egy színi tanoda elvégzése után Szendrő József 1960 szeptemberében leszerződtette Debrecenbe. Nem volt jó színész, nem tudott igazán a többiekkel együtt játszani. Ő volt az állandó beugró. Habár a kritikák nem írtak róla semmi rosszat, nem sikerült megteremtenie sem azt a sikert,

³Vitray Tamás: Ötszemközt. In: Balogh Gyula, Bóta Gábor, Gréczy Zsolt, Regős János, Réz András, Vitray Tamás (szerk.): *Hofi*; Budapest: Hungalibri kiadó, 2002. 71.

⁴Nagy Endre, *A kabaré regénye*, Budapest, nyugat Kiadó, 1935. 5.

⁵Nagy Endre, *i.m.* 24.

sem azt a légkört, amelyre vágyott. A kollégái visszaemlékezései ezekből az időkből egyhangúan az előadások utáni „büfé jelenetekről” szólnak.

„Két-három évig játszottunk együtt. Hofi Szendrő József igazgatása idején került hozzánk. Amikor a Rózsahegyi-iskolában Szendrő fölfedezte, csak annyit mondott neki: elviszem Debrecenbe, mert magában valami mocorog. Kiderül majd, ez tehetség, vagy egy kukac. Hofit tüstént megszerettük, hiszen kitűnő társalgó, s nagyon jó viccmesélő volt. Képes volt egyetlen táskán vagy egy rajztáblán lejátszani „puszta kézzel” valamilyen szocreál szovjet filmet.”⁶

Hofi Géza ugyanis nem a színpadon alakított maradandót, hanem amikor mindenki összegyűlt az előadás után, kiparodizált bizonyos színészeket vagy más hírességeket. Így kapta első ajánlását is Pesten: szakmai sikerekkel nem büszkélkedhet ugyan, de mindenkinél jobban utánozta Louis Armstrongot. Például. A meghallgatás a Zeneakadémián tartott szókakoztató műsorhoz kellett, amihez fellépőket kerestek. A meghallgatás sikerült.⁷

A visszaemlékezések nyomán, a kirajzolódó porté pontosításához, a műfajtörténet felvázolásához a következő Hofi-jelenetek felvételét választottam elemzésem háttéréül: Hofi Géza: Louis Armstrong paródia- 1968, Hofi-Koós show-1969, Hofi Géza: Táncdalfesztivál-1967, Hofi Géza: Odüsszeusz-1972, Hofi Géza: Kádár-paródia-1974, Hofi Géza: Építem a csatornámat-1975.

A felvételeket nézve az a néző első benyomása, hogy Hofi improvizál. Végig, csak mondja, mondja, ami az eszébe jut. Azonban a visszaemlékezésekben, többek között sajátjában is, arról számol be, hogy a fellépések váza, szerkezete, gondosan ki volt találva és meg volt tervezve. Ez a bizonyos szerkezet volt az összes előadás váza. A megfogalmazás természetesen nem pontos, hiszen Hofi nem azonnal, hanem az évek tapasztalatával dolgozta ki ezt a rendszert.

Visszaemlékezései alapján megpróbálom rekonstruálni a kabaréjelenetek szerkezetét.⁸ Mert a műfajt kell első sorban megfogni, hogy értsük, mit is jelent a szocialista stand- up comedy. Első lépésként Hofi kiválaszt egy témát, és végiggondolja, hogy mit akar erről mondani. Ezután jön a szám megtervezése: honnan, és miben érkezik? Énekel-e a műsorban? Milyen

⁶ Simor Ottó, „Hogy is hívnak téged fiam?”. In: Balogh Gyula, Bóta Gábor, Gréczy Zsolt, Regős János, Réz András, Vitray Tamás (szerk.): *Hofi*; Budapest: Hungalibri Kiadó, 2002. 92.

⁷ Balogh Gyula, „Engedjete engem szabadon!”. In: Balogh Gyula, Bóta Gábor, Gréczy Zsolt, Regős János, Réz András, Vitray Tamás (szerk.): *Hofi*; Budapest: Hungalibri kiadó, 2002. 140. old.

⁸ Simor Ottó, i.m. 103.

eszközöket használ? Kívülről induló megközelítése egy karakternek. Az állandó elemek kis történetek, témák, támaszkodók, amelyek segítik, ha valami nem jut eszébe vagy besül egy poén. De ez segíti abban is, hogy tudja, hol tart időben. Az állandó részek között pedig vannak szünetek, amelyeket improvizációval tölt ki. Itt most nem arról a néhány közönséghez intézett kiszólásról beszélek, mert ezek végigkísérik az egész előadást, hanem a hosszabb improvizációkról. Egy példa: az egyik előadásról majdnem elkésett, mert dugó volt az Andrassy úton. Ezt aznap este bele is építette a jelenetbe, természetesen kiszínezve.

Ez a műfaji forma szorosan kapcsolódik a magyar kabaré kezdeti formáihoz, hiszen ott is voltak állandó illetve improvizációs részei a számoknak. Véleményem szerint ez az egyik legjobb kabaré forma, hiszen az állandó részek elősegítik a felszabadulást, a karakterben való feloldódást. Ez az egyik legalapvetőbb követelmény a humoristának, hiszen ha nem sikerül eladnia közönségének a történetet, az egész számnak semmi értelme. Ezzel szabadságot, rutint és lazaságot kölcsönöz magának a humorista, aki e mellett tud reagálni az aktuális közönségére, vagy közbeszólásokra.

Sok mindent elárul Hofiról és a kabaré műfajáról, hogy a számok felépítettek. A kifelé mutatott lazaság, könnyedség, a vég nélküli sztorizgatások csak a látszat. Valójában egy jól megkomponált kabaréjelenetet láthatunk, hallhatunk, tele improvizatív részekkel. Tudatosan megszerkesztett és felépített nagyjából ötven perc. Tehát sokat gondolkodott egy-egy jeleneten, nem csak úgy odavetette.

Az a kor, amelyben élt, nem beszélt, nem írt. A második nyilvánosság bár nem hallgat, mégsem hallható. Ezt a modellt veszi magára Hofi Géza is. Azonban megmaradnak a TV felvételek, amelyekből megkísérlem most néhány kérdés megválaszolását.

Ahhoz, hogy érthetőbb legyen, Hofi Géza beszélői pozíciója, először arról kell néhány szót ejteni, honnan jött.⁹ Hoffmann Géza 1936. július 2-án született Kőbányán. Szülei gyári munkások voltak, ennek ellenére édesanyjától zenei hallást, édesapjától pedig humorérzékét örökölt. Amikor 1955-ben elkezdett dolgozni Kőbányán a porcelángyárban, belépett az ottani színjátszó körbe, ahol bár zajos sikert nem aratott, de a jobbak közé tartozott. Legalábbis néhány kritikából erre lehet következtetni. Közben elhatározta, hogy színész lesz, így felvételizett a Színművészeti főiskolára, de nem vették fel. Három évig próbálkozott. Végül a Rózsahegyi Színiiskolában tanult színésznek. Ezután szerződött Debrecenbe 1960-ban, ahol

⁹P. Török Margit Anna: *Hofi Géza élete és pályafutása*. Budapest: Hungaroton Records Kft, 2003. 310-315.

nem bizonyult jó színésznek. A „büfé-szereplései” viszont legendásak voltak. Miután 1963-ban Pestre szerződött az Országos Rendező Irodához, elkezdett magánszámokat készíteni, elkezdte kiépíteni az egyéni karrierjét. Bár már Debrecenben Hofinak hívták (egyes anekdoták szerint így jobban kifért a színlapra),¹⁰ igazán Pesten teremtette meg magának a Hofit.

Furdy Mária által szerkesztett interjúkötetben¹¹ több olyan beszélgetést is találtam, ahol Hofi Géza azt nyilatkozza, hogy nem számítanak a sikerei, nem érdekli a hírnév, ő soha nem akart elszakadni attól, ahonnan jött. Kőbányai munkás volt, és az is akart maradni, álljon bármilyen színpadon, legyen bármennyire is híres, melós maradt. Visszatérő mondata volt, hogy ő a kis ember, a munkás nyelvén szól, az ő érdeküket képviseli. Fölfelé kritizál a munkások szemszögéből. Egyfajta érdekképviselő. Erre mindig nagyon ügyelt. Hogy ez csak eszköz volt-e, már nem tudhatjuk. Minden esetre az egyik legügyesebb színházi kommunikáció, amivel a közönségét megnyerte. Olyan kommunikációt folytatott, amelyben ő is egy értetlen munkás. Ő is, ahogy a többi ember, értetlenkedve figyeli az ország alakulását, a dolgok történéseit. „*Mert én szinte kizárólag olyanokat mondogatok oda, ami az emberek véleménye.*”¹² Saját elmondása szerint minden nap aktuális eseményekre reflektált, rengeteg újságot olvasott, rádiót hallgatott, és tv-t nézett, hogy naprakész legyen. „*Gyűjtögető életet élek: tévézés, séta vagy utazás közben, csak úgy, minden dramaturgia nélkül följegyzek egy csomó dolgot, ami érdekes lehet: politika... sport... kereskedelem... sajtó... vicc-poén.*”¹³ (Ezek az események a műsor azon részébe kerültek bele, amelyek az improvizáció számára voltak fenn tartva, az előadás váza ettől még kötött maradt, ahogy ezt már fentebb említettem). Tehát Hofi látszólag a munkásosztály nevében beszélt, onnan szólt, ahonnan jött, a kőbányai porcelángyárból. Legalábbis ezt a karaktert vette fel.

Visszatérve a műfaj kérdésére. Sem nem a mai stand up keretein belül mozog, sem nem kabaré jelenet. Tulajdonképpen ezzel a besorolási problémával csak akkor találkozunk, amikor a korai, 1970-1973-ig készült felvételeit nézzük. Később, '73 után ugyanis egyértelműen politikai töltetű jeleneteket készített, ami politikai kabaré néven lett ismeretes a Kádár- kori Magyarországon. A szerkezetükről már korábban ejtettem néhány szót, tehát egy konkrét vázra épült improvizáció. Az 1973 előtti, politikai kabaré jelenetei előtti felvételeket nézve csupán egy dolog szembetűnő, hogy mindent megtesz, vagy megtesznek, ha épp Koós

¹⁰ Simor Ottó, i.m. 94.

¹¹ Furdy Mária: *Hofi, Pusszantás mindenkinek*. Budapest: B.U.S. press, 2002

¹² Sas György, *Partnerek és poénok-Film Színház Muzsika*, 1981. január 10.

¹³ Bódis Szilvia, *Találkozás Hofi Gézával. Pesti Műsor*, 1979. május 30.

Jánossal egyszerre lépnek színpadra, a nevettetésért. Kifejezetten stand up jellege van ezeknek a számoknak. Habár itt is jól megfigyelhető, hogy mennyire odafigyelnek arra, ki mikor jön be, megy ki, mire vevő a közönség, melyik poén bír el még több fokozást. Hofi Géza egyetlen kritikusa a néző.¹⁴ Amíg ők nem látják, addig egyedül próbál. Az utolsó pillanatban megnézheti a rendező, bár ahogy ő mondja, annak semmi értelme nincs. Azonban mégis rendezőnek hívja ő maga is. Tehát Marton Frigyes, ha épp a Mikroszkóp színpadon próbált, a végén megnézte, hogy mi született a próbafolyamat alatt. Így a rendező is cenzora volt az előadásnak.

Hofi először a nézőkön mérte le, mi mennyire érthető, mi mennyire vicces. Ettől persze az összes előadása más lett. Az egyszeriséggel közelebb hozta számait a performance fogalmához. Itt tehát egy újabb műfajba botlunk, hiszen a számai úgy működnek, úgy élnek, mint egy színházi előadás. Egy bizonyos ideig, egy-két évig, minden este ugyanazt a számot adta elő, mint egy előadás, lement a darab. Csakhogy minden este az aznapi hírekkel, eseményekkel volt kiszínezve a jelenet, amit pedig elűt a színházi jellegtől, hiszen nem apró változásokról beszélünk.

Mivel Hofi előadásainak nagyon sajátos a műfai besorolása, most megpróbálom színházként elemezni egy jelenetét. Tér kellett egy olyan műfajnak, mely épp akkor született. Hiszen kabaré számaival, politikai kabaré számaival, olyan kontextus felé nyitotta meg az utat, ami felé a Kádár-rendszerben nem lehetett. Azzal, hogy számait színházban adhatta elő, a színházi befogadói mechanizmust működtette. Kihasználta a szocialista színház kereteit. Hiszen a színházban nem igaz, amit látunk. Minden csak illúzió, csak karakterek és szerepek vannak a színpadon. Csak a színház keretein belül fogadja el a rendszer, amit Hofi csinál. Mert csak a szerepet látja a néző, nem az embert. Tehát a szocialista stand-up színház.

A műfajhoz a színpad – nézőtér frontális, hagyományosan ismert formája látszott a legmegfelelőbb megoldásnak. *„Lelkesedésem magyarázata, hogy önmagában a lehetőség, miszerint a Madách Kamara Színház- színház, nem színpad!- minden adottságát felhasználhatom, szárnyakat adott. Már az, hogy a színpad nagysága méterben is nagyobb, még inkább megengedi, hogy csapongjon a fantáziám. És ez kell. Nekem, a műsornak, az ügynek.”*¹⁵ Itt azonban nagyon fontos megemlíteni, hogy Hofi Géza nem egyedül kísérletezte

¹⁴Balogh Gyula, „Engedjete engem szabadon!”. In: Balogh Gyula, Bóta Gábor, Gréczy Zsolt, Regös János, Réz András, Vitray Tamás: *Hofi*; Budapest: Hungalibri kiadó, 2002. 143.

¹⁵Pálos Miklós, *Hogyan tovább Hofi Géza?* *Ország Világ*, 1982, december 8.

ki e formát. Igen nagy segítségére volt a Mikroszkóp színpad igazgatója, Marton Frigyes, továbbá kollégái is.

A szocialista stand up comedy dramaturgiáját két előadáson keresztül mutatom be. Az első előadás a *Történetek a színházról* című jelenet 1971-ből.¹⁶Hofi munkás származása ellenére korai számaiban kizárólag öltönyben lépett fel. (A későbbi, főleg a politikai kabaré jelenetekben már alaposan kigondolt jelmezeiről beszélhetünk, ilyen például az *Odüsszeusz* című előadás. Ezekben az időkben azonban csak öltönyben lépett színpadra). Ezen a felvételen jól látszik, hogy hátulról jön be, a nézők már bent ülnek. Tehát a tér felépítésében teljesen olyan, mint a színházi tér. Van nézőtér, van színpad, és a színész a takarásból jön be. A felvételeket figyelve azt tapasztaltam, hogy mindig a kezdés pillanata a legnehezebb. Bár Hofi Gézának a dokumentumok alapján remek közönsége volt, akit nem nehéz megnevetetni, mégis azt gondolom, az első poén mindig a legnehezebb. A *Történetek a színházról* című előadásban egy ismert sláger szól (Engelbert Humperdinck: *Spanish Eyes*), miközben Hofi Géza szó szerint belibeg. Ezzel megtöri a feszült várakozást, éneklést színlel, a nézők felengednek. Majd pár perc múlva jön az első poén: a zene play back, nem is ő énekel.

Hofi Géza- Történetek a színházról

Az előadás TV-felvétel. Több kamerával vették fel a nagyjából fél órás kabaréjelenetet. Így láthatjuk őt oldalról is, nem csak szemből, ahogy a későbbi, színházban rögzített felvételeken.

¹⁶<http://www.youtube.com/watch?v=TZP18AEty5M&list=PL47E883D0B7AA1F33>
http://www.youtube.com/watch?v=b0_p6jpkw_0&list=PL47E883D0B7AA1F33&index=2
<http://www.youtube.com/watch?v=NSCWYCNB90g&index=3&list=PL47E883D0B7AA1F33>

Hofi Géza teste tökéletesen beleillik a térbe. Vékony, akkor még sudár alkatán jól áll az öltöny, és ezt ki is használja. A humor egyik forrása ugyanis a mozgása, és az arcjátéka. Direkt elegánsan mozog, mintha ezzel is az úri miliőt parodizálná ki. A haja, hogy passzoljon a ruházathoz, hátra van zselézve, és még csillog is. A játszott flegmasága, amely a beszédben is nagyon erősen jelen van, nem csak a mozgásban, humorossá teszi az elegáns megjelenést. Ettől tehát már maga a megjelenése is vicces, szórakoztató. A mai humoristákkal összehasonlítva (Litkai Gergely, Kovács András Péter) Hofi egyértelműen játszik. Színész. Színpadra lépésekor felvesz egy karaktert, és ezt tartja az előadás végéig. Nagyon ritka az a pillanat, amikor úgy érezzük, maga Hofi szól hozzánk, és nem egy karakteren keresztül beszél. Az arcjátéka is ezt támasztja alá, mert nem egy történetmesélő arcát látjuk, aki egy-egy izgalmasabb résznél beleéli magát a történetbe, hanem egy olyan ember arcát látjuk, aki felvett egy karaktert. Ahogy arról már korábban többször is írtam, ez a karakter a „kis ember”. Ő a megfigyelő, az értetlen, aki csak csodálkozik a „nagyok” tettein. Nagyon ügyesen, a közönségre kifinomult érzékeléssel kommunikál a nézőkkel. Itt most nem a konkrét megszólalásokra gondolok, hanem azokra az észrevételeire, amelyeket az előadás közben tesz. Ilyen például, amikor érzékeli, hogy egy poén nem jött be, ám nem magyarázza el, hogy min is kéne nevetni, hanem azonnal ugrik a következőre. Vagy amikor hallja, hogy egy szó, például egy idegen szó, milyen nagy sikert arat, azt biztos, hogy elmondja még legalább háromszor. Mindig a közönségéhez igazította az előadását, ez határozza meg tulajdonképpen a ritmust is. Ha unottabb volt a közönség, hamarabb befejezte az előadást, ha nagyok aktív volt, akkor túlhúzta a műsoridőn túl is.¹⁷

A közönség megszólítása egy olyan gesztus volt Hofitól, amelyre korábban nem nagyon találunk példát a színházi életben. Ahogy bejön, kis idő múlva egész biztos, hogy köszönti a nézőket. A tegező forma csak később alakult ki nála, itt még magázza a közönségét. Ez egy olyan eszköz számára, amivel kialakít egy látszólagos beszélgetést a közönséggel. Bár a színházi szokásokból fakadóan a nézők nem szólnak neki vissza, mégis azt az illúziót kelti ez a kötetlen beszédforma, mintha beszélgetést folytatna a közönségével. Az egész előadás alatt fenn tartja ezt a kommunikációt az olyan kiszólásaival, mint a mondatok végére odatett „tetszik érteni?”-k. Ez egyértelműen közelebb hozza a nézőit hozzá. Ez része annak a jó hangulatnak, ami belengi az előadásait. Később ez is finomodott, mint a tegeződés-

¹⁷Gréczy Zsolt, „Potyogtak a könnyeink a röhögéstől”. In: Balogh Gyula, Bóta Gábor, Gréczy Zsolt, Regős János, Réz András, Vitray Tamás: *Hofi*; Budapest: Hungalibri kiadó, 2002. 109. old.

magázódás, egyértelműen kipécézett embereket a közönségből, és direkt nekik mondott egy-egy részt, vagy poént.

A második előadás, amelyen a politikai kabaré műfaját is szeretném szemléltetni, az *Építem a csatornámat* című előadás.¹⁸ Ezt a jelenetet a Mikroszkóp színpadon játszotta. Az előadást 1975-ben rögzítették, hogy le tudják adni a TV-ben is. Hogy mennyiben tér el ez a felvétel az előadástól, arról sajnos nem találtam információt. Azonban Hofi interjút olvasva arra következtethetünk, hogy nem sokban. Hofi ugyanis az idő múlásával egyre ritkábban csinált új műsort. Volt, hogy úgy vállalt szilveszteri kabaré felkérést, hogy ha nem jut semmi az eszébe, akkor nem csinál új műsort, hanem elmondja valamelyik régebbi számát. Tehát nem vállalta túl magát soha a TV kedvéért, ha valamit rögzíteni akartak, nem csinált nagyobb változtatásokat, úgy hagyta a műsort. Meg kell azonban említeni, hogy míg a színpadi előadást Marton Frigyes rendezte, a tv felvételt Horváth Ádám. Tehát némi változás talán még is lehetett a színházi előadás, és a TV felvétel között.

Hofi Géza- Építem a csatornámat

Az előadás nagyjából ötvenöt perces. A Mikroszkóp színpadán ezúttal egy díszlet áll. Az apró színpadot egy látványosan rosszul felépített téglafal választja ketté. Ez a fal nem ér fel a mennyezetig, és hiányos téglaelemekből áll. Előtte egy bak, rajta néhány ereszcsonnához való cső darab. A színpadot egy fa tákolmány keretezi felülről. Összességében nézve

¹⁸<http://www.youtube.com/watch?v=1PAE2rpzIlo>

felismerjük, hogy egy építkezés részletét látjuk, részleteiben azonban jól látható, hogy minden csak jelzés. Bejön Hofi. Most egy melós szerepében van. Az előbb elemezett felvétel óta kissé meghízott, alakjában már nincs meg a játszott elegancia, a kiparodizált ficsúr. Most melós. Egy igazi szaki. Munkásruha van rajta, nadrág, póló, rajta ing, ahogy kell. Fején sapka, füle mögött ceruza. A téglafal mögül érkezik. Dalolászva bejön, biccent a közönségnek, és a bakhoz megy. Közli ki ő, és miért van itt. Ereszcsatornát kell építenie. A gegek, az arcjáték, a jelmez, a díszlet, mind eltúlzott színházi játék. A munkás sztereotip karakteréből beszél, nem a munkás létből. A karakter eltávolítja a nézőktől, még így felvételen keresztül is magát az embert, nem Hofit, csak a karaktert látjuk a színpadon. De ami igazán eltávolítja a nézőktől, az az, hogy közönsége nem munkásokból, hanem kispolgári emberekből állt. Sokkal könnyebb úgy nézni, hogy csak a szereplő ilyen szabad szájú, csak a szereplő mondhat ki olyanokat, amiket az átlagembereknek nem lehet. Minden felelősségérzet így a karakterre korlátozódik, Hofit immár nem kell féltetni. Ez azonban csak eszköz, főként, hogy Hofi Géza soha nem volt igazi melós. Érettségi után ugyan eltöltött egy kis időt a kőbányai porcelángyárban, azonban ez nem volt elég ahhoz, hogy igazi melós legyen. Mégis, Magyarországon proletárdiktatúra volt, ezért Hofi proletár.

Ebben az előadásban igen sok minden előkerül. Kezdve mindjárt a fusizással. Egy jól irányzott szójátékkal kiparodizálja a fusizást. Ez is olyan dolog, amit mindenki pontosan tudott a másikról, mégsem mondták ki. Hofi azonban kimondja, és ekkor nem is igazán a fusizás a vicces, ami nekünk már nem ennyire vicces, hanem a felismerés, hogy erről beszél. Ez nagy különbség, hiszen a mai közönség ezen már nem nevetne ennyire, hiányozna a felismerés, a közös poén. Ilyen típusú poén az is, amikor egy hangos nevetőnek kiszól: „csak nem maga az éber elvtárs?”. Megint egy olyan vicc, amit az akkori nézők, jobb szó híján, jobban értettek. Mi ma csak megértjük, hogy kikre gondolt, ők azonban nem tudhatták, hogy valóban ő-e az éber elvtárs, vagy nem. Ezen kívül persze tele van olyan viccekkel is a jelenet, amelyek a kettős beszédre épülnek. Példának okáért ilyen mindjárt az elején, amikor elmondja, hogy megjelent az új *Látóhatár* című folyóirat, miközben a sapka a szemére van húzva, így nem lát, vakon mondja el. Más a kimondott szó, és mást láthatunk a színpadon.

Tulajdonképpen az egész előadás arról szól, hogy a kis ember, a melós, kritizálja a „nagyokat”, a följebb levőket. Még mai szemmel is nagyon keményen kiosztja Kádárt és a feljebblevőket. Rávilágít olyan nyilvánvaló ballépésekre, amelyeket egész biztos, hogy az emberek is észrevettek. Ilyen például amikor arról beszél, hogy az értelmiségiek gyerekeit nem veszik fel az iskolába. Hoz erre egy konkrét példát is: egy embert felvettek az iskolába,

mert rászorult, szülei munkások voltak, tanulatlanok. A nyolc elemi elvégzése után azonban értelmiséginek számított, hiszen tanult emberré vált. Így azonban az ő gyerekeit már nem vették fel az iskolába, hiszen értelmiségi, és az iskola a munkások gyerekeit részesítette előnyben. Tehát a konklúzió: egyáltalán nem éri meg értelmiséginek lenni, mert az senkinek sem jó. Fölfelé kritizál, de úgy, hogy tulajdonképpen a vezetőség álláspontját erősíti. Hiszen valóban egy ördögi kör, amit felvázol az iskoláztatás példájával, emellett azonban világos, hogy ebben az időben nem éri meg értelmiséginek lenni. Ezt támasztja alá a hetvenes évekbeli propaganda, és ezt támasztja alá ezzel ő is. Egy másik példa. Két ereszcsovet fog a kezében, és az egyik jól láthatóan rövidebb. A rövidebb az amerikai úrhajó, a hosszabb a szovjet. Ez már önmagában egy poén. Majd arról beszél, hogy két cső közé egy zsilipező kamra szükségeltetik, mert a hosszabban sokkal jobb a légkör, tehát vigyázni kell, hogy ne menjen át a rövidebbe, ahol igen rossz a légkör. Nem kritika, állásfoglalás. Hofi rendszerhű, így a kabaré jelenetei is azok. Épp ettől válik olyan visszássá, hiszen valójában nem kritizál, hanem támogat.

Az elemzett előadásból Hofi *szelepnek* tűnik. Azonban nekem mégis az a véleményem, hogy ennél sokkal bonyolultabb a kérdés. Hiszen ő maga hitt a rendszerben, támogatta. Minden nyilatkozatában, interjújában is arról beszél, hogy jó ez a rendszer, de mint mindennek, ennek is vannak hibái, és ő erre könyörtelenül rámutat. Tehát a szocialista stand up politikai töltetű, és rendszerhű, a szocialista stand up színház, és nem utolsó sorban performansz is.

Hoffmann Géza, ellentétben a színpadi megnyilvánulásaival, nagyon zárkózott ember volt. Többször botlottam bele olyan történetekbe, amelyeket ő máshogy mond el, mint a kollegái. Eltakar dolgokat, és ettől nem lehetünk benne biztosak, hogy hogyan is volt egy-egy előadással kapcsolatban. Ilyen történet például a Koós Jánossal való szétválás.

„Esti Hírlap: Hofi nélkül Koóssal. Marton Frigyes az új évről. Mit jelent ez a cím, hogy összeveszett a Koóssal, vagy akkor jön csak a Koós, ha nincs a Hofi?

Hofi Géza: *Én nem tudom, milyen céllal írták a cikket is meg a címet is. Azt tudom, nem veszttem össze a Janival, csak úgy elkerültük egymást, amikor ő jött, én előtte mentem. Nem beszéltek meg.*”¹⁹

¹⁹ Magyar Televízió Stúdió 82. adása, 1982. szeptember 15.

Rengeteg megválaszolatlan kérdés van a felvételei, előadásai körül, de maga Hofi Géza körül is. Titokzatos ember volt,²⁰ aki, ezt meg kell hagyni, nagyon ügyesen kommunikált minden réteggel, melósokkal, vezetőséggel egyaránt.

A „Hofi-forma” mára szinte teljesen kiveszett a kabaré világából. A szocialista standup a szocializmussal elenyészett. A stand up vette át az uralmat a humor színpadán, ami az esetek nagy százalékában nem politikai töltetű, és nem egy színház repertoárján fut. Ma leginkább a Kossuth rádió délelőtti műsora közben lehet meghallgatni vagy a Dumaszínházban.

„A stand up comedy egy olyan szórakoztató műfaj, amelyben a humorista egyedül, leggyakrabban kellékek nélkül, közvetlenül a közönséghez szólva adja elő műsorát. Az előadó rendszerint gyors tempóban rövid, humoros történeteket mesél el, illetve vicceket vagy ún. egysoros poénokat mond el. A hallott, innen-onnan összeszedett vagy saját maga által kitalált történeteket ismerőseire-rokonaira vonatkoztatja vagy épp magát helyezi ezekbe, mivel a személyes élmény egyes szám első személyben jobban átadható. A stand up comedy előadásokat leggyakrabban úgynevezett comedy clubokban, bárókban, felsőoktatási intézményekben és színházakban adják elő, bár a helyszínre semmilyen megkötés nincsen.”²¹

Így definiálja ma stand up comedy műfaját a Wikipedia. A bekezdés majdnem minden szava igaz Hofira, mégis, amit ő hozott létre, még más volt, az szocialista stand up comedy volt. De Hofi volt az első, akinek a kabarészáma bekerült a TV-be, aki kialakította az egyszemélyes humorista fogalmát, mint olyat. Ma jóformán név szerint ismerjük azokat a humoristákat, akiknek a TV-ben, vagy rádióban megy műsoruk. És talán nem sok azt állítani, hogy a fent idézett bekezdés ma semmi újat nem mond az olvasónak. Ahhoz, hogy ez így alakulhatott Magyarországon, sokat tett hozzá Hofi. Belekerült egy műfajba, ami sikeressé tette őt, de ezzel magát a műfajt is.

²⁰ Gréczy Zsolt, „Potyogtak a könnyeink a röhögéstől”. In: Balogh Gyula, Bóta Gábor, Gréczy Zsolt, Regős János, Réz András, Vitray Tamás: *Hofi*; Budapest: Hungalibri kiadó, 2002. 106. old.

²¹ http://hu.wikipedia.org/wiki/Stand-up_comedy (Legutóbbi hozzáférés: 2014. 11. 4)

Bibliográfia

Felhasznált irodalom:

Balogh Gyula, Bóta Gábor, Gréczy Zsolt, Regős János, Réz András, Vitray Tamás: *Hofi*; Budapest: Hungalibri kiadó, 2002

Furdy Mária: *Hofi, Pusszantás mindenkinek*. Budapest: B.U.S. press, 2002

Nagy Endre: *A Kabaré regénye*, Budapest. Nyugat kiadó 1935

P. Török Margit Anna: *Hofi Géza élete és pályafutása*. Budapest: Hungaroton Records Kft, 2003

Regős János: *A kabaré-ma*. Budapest: Népművelési Propaganda Iroda

Felhasznált videók:

Hofi Géza- Luois Armstrong paródia

http://www.youtube.com/watch?v=_E-yC64_dyQ(Letöltés dátuma: 2014.08.27)

Hofi-Koós show

<http://www.youtube.com/watch?v=FkFiN9-Hg2I>(Letöltés dátuma: 2014.08.27)

Hofi Géza- Táncdalfesztivál

<http://www.youtube.com/watch?v=Jv-Di1xs1nw>(Letöltés dátuma: 2014.08.27)

Hofi Géza- Odüsszeusz

<http://www.youtube.com/watch?v=aTadq-jnZmI>(Letöltés dátuma: 2014.08.27)

Hofi Géza- Kádár paródia

<http://www.youtube.com/watch?v=KQRBStd8J0s>(Letöltés dátuma: 2014.08.27)

Hofi Géza- Építem a csatornámat

<http://www.youtube.com/watch?v=ifXW4bgvDEM>(Letöltés dátuma: 2014.08.27)

<http://www.youtube.com/watch?v=DpDUYtRXP4g>(Letöltés dátuma: 2014.08.27)

<http://www.youtube.com/watch?v=yDYg0VpGucs>(Letöltés dátuma: 2014.08.27)